

Невідомі сторінки професійної підготовки вчителів початкових шкіл Катеринославщини на початку ХХ століття

Д.В. Єфімов¹, С.Й. Татаринів²

Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького, Черкаси, Україна

Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут Української інженерно-педагогічної академії, Артемівськ, Україна

Paper received 08.04.15; Accepted for publication 28.04.15.

Анотація. Вперше автори статті розкривають механізм проведення вчительських літніх курсів у Катеринославській губернії, роль відомих педагогів-методистів В.П. Вахтерова і С.І. Шохор-Троцького, роль земства в організації курсів. Земство Катеринослава, з метою підготовки вчителів німецьких менонітських шкіл, створювало з 1894 року дворічні курси. Діяв клас з малювання, креслення, ліпки для робітників народних промислів.

Ключові слова: курси, земська управа, учитель, фінансування, лекції

В сучасній українській освіті є актуальною якість початкової освіти як основи розвитку особистості учня, його долі у швидко змінюванім суспільстві та світі. Досвід земських установ, які вдало розвивали мережу освітніх закладів у поєднанні з професійною підготовкою вчителів, є корисним сьогодні.

Автори статті ставлять за мету ввести у науковий обіг істориків педагогіки та освіти невідомі раніше матеріали про поточну підготовку вчителів початкових шкіл, літні вчительські курси Катеринославської губернії.

У історії сучасної початкової школи, вчительських кадрів з шкільної реформи 1864 року почала формуватися педагогіка початкового навчання як наукова галузь зусиллями видатних педагогів – К.Д. Ушинського, М.О. Корфа, В.І. Водовозова, Н.Ф. Бунакова, Д.І. Тихомирова.

Проблемою народної освіти був розрив між теорією і практикою, що пов'язано з методами заповнення вчительських вакансій у початкових школах.

Важливим завданням земських установ у другій половині ХІХ – на початку ХХ ст. було створення системи початкової освіти [1, с. 75]

Бахмутське повітове земство було стурбовано, що «жителі багатьох сіл віддають навчати своїх дітей грамоті місцевим селянам, солдатам, писарям; такі вчителі ходять по дворах, де живуть, і там викладають отроцтву знання грамоти». Платня за навчання одного хлопчика складала 30-50 копійок в місяць або 3 рублі за зиму. Батьки дітей догували вчителя по тижню за кожного учня. Домашнім чином один вчитель навчав від 10 до 25 дітей. Наприклад: с. Родіонівка – селянин, с. Парасковіївка, Білокузьминівка, Ільїновка – селянин, с. Триполь – селянин.

Від масової підготовки народних вчителів, підняття рівня загальної освіти та фахової підготовки залежали якість навчання дітей [2, с. 39] Загальноосвітній рівень підготовки вчителів народних училищ у 70-80-х роках ХІХ ст. був низьким [3, с. 67].

Спеціальна педагогічна освіта була монополізована урядом, вищих навчальних закладів та Курсів було вкрай недостатньо. Земства, громадські організації, приватні особи не мали права створювати постійно діючі навчальні заклади для підготовки вчителів [4, с. 82].

Значна частина вчителів початкових народних училищ не мала спеціальної освіти – частка таких вчителів у різних регіонах України сягала від 25 до 75%. У 80-90-ті роки серед них вже не було напівграмотних

відставних солдатів, але й вчителями з фаховою освітою назвати їх можна було лише умовно: звання вчителя вони отримували шляхом здачі спеціальних іспитів, тобто через екстернат. До цих іспитів допускалися особи з різним рівнем загальноосвітньої підготовки, від університетської до декількох класів гімназії чи з домашньою освітою. На іспитах необхідно було продемонструвати певний рівень знань з предметів, які викладалися в початковій народній школі. При цьому основним предметом як за обсягом програми, так за вимогами до кандидата, був закон божий: можна було отримати вчительське місце, щоправда, у віддаленому селі, здавши задовільно лише один цей екзамен. Предмети педагогічного циклу до програм екстернатних іспитів ніколи не входили.

Як повідомляло Катеринославське губернське земство, на 1 січня 1909 р. дирекція народних училищ мала "один рисовальний клас при бесплатной школе Общества попечительства о женском образовании, учрежденный в 1894 году" з дозволу попечителя Одеського учбового округу. Створення класу мало на меті "предоставить лицам всех сословий знания по рисованию и черчению, в применении к ремесленным и художественно-промышленным изделиям, дать любителям изящных искусств развивать свои дарования... для поступления в специальные учебные заведения. [5, с. 41].

Цікавою формою навчання були вечірні курси малювання та креслення для мастеров и рабочих при Екатеринославском городском 4-х классном училище". Як відзначала Катеринославська управа у 1909 р. цей клас тимчасово не працював, бо не було коштів на утримання, "деятельность этих курсов будет возобновлена, как только МНП будет назначено пособие, о чем возбуждено ходатайство". Звернення земців не розглядалося ще з 1901 року.

Предмети у малювальному класі складали "черчение, рисование и лепка. Объем преподавания определяется особыми программами, составленными организатором и преподавателем курсов г. Стефанским" [5, с. 42]

Малювальний клас не мав свого приміщення, розташовувався у Товаристві освіти жінок, "было некоторое количество учебных пособий, которые приобретались постепенно в зависимости от средств".

Керівник класу З.О. Стефанський був викладачем Маріїнської жіночої гімназії, мав свідоцтво викладача малювання та креслення середніх учбових закладів

від Імператорської академії мистецтва [5, с. 43]. Тобто це свідчило про його високий фаховий рівень.

Для земств була можливою підготовка вчителів на літніх короткострокових курсах.

Земства після контр-реформи 1890 р. зазнали обмеження: виборчі права, зменшена кількість виборних посад в земських установах, збільшена кількість найманих осіб на виконавчі посади в управах.

Рис. 1. Фотографія В.П. Вахтерова

Рис. 2. Фотографія Шохор-Троцького

Рис. 3. Титульна сторінка книги В.П. Вахтерова «Всеобщее обучение»

Рис. 4. Титульна сторінка книги В.П. Вахтерова «Основы новой педагогики»

Так званий "третій елемент" – службова інтелігенція, ліберали, народники, соціал-демократи. "Третій елемент", на відміну від поміщиків-землевласників, дворянства які становили більшість земських діячів, на перше місце ставив інтереси суспільні, а не власні. Це пояснювало високу активність земств у влаштуванні курсів для вчителів початкових училищ [6, с. 3].

Єдиним шляхом підвищення освітнього та фахового рівня народних вчителів земства вважались короткотермінові літні педагогічні курси. Такі курси організовувалися земствами усіх губерній Полтавської, Чернігівської, Харківської, Катеринославської, Херсонської.

Заняття проходили у формі зразкових уроків, які проводив керівник, пробних уроків, проведених курсистами, та бесід керівника з методики навчання читання, письма та початкової арифметики.

Практичні заняття проводилися вранці, теоретичні – у післяобідні. Таку форму занять запропонував у 1868 р. О.М. Корф. У 1875 р. у «Правилах про короткострокові педагогічні курси для вчителів і вчительок початкових класів народних училищ» ці принципи організації курсів стали обов'язковими, їх неухильно дотримувалися земства при організації усіх вчительських курсів.

Викладання на курсах проводив викладач-керівник, вчитель місцевого середнього навчального закладу, запрошувалися відомі педагоги або викладачі університетів. Іноді до роботи долучалися законовчитель, вчитель співів або спеціаліст з якогось ремесла.

Короткострокові літні вчительські курси Катеринославської губернії у 1899 р. проходили з 22 червня по 21 липня в Катеринославі в міському 3-х класному училищі. Їх метою було ознайомлення учителів з новітніми прийомами навчання в початковій школі, з навчальними посібниками, розв'язання спільними зусиллями питань і труднощів, які "виникли останнім часом у житті народних шкіл і не піддаються вирішенню окремими особами".

Приміщення училища не могло вміщати великої кількості слухачів, тому багатьом, з охочих відвідати курси було відмовлено.

Заняття були організовані таким чином, що до предметів 1-ї обов'язкової групи було віднесено російську, церковно-слов'янську мови, письмо, арифметику. Предмети 2-ої групи (співи, малювання, креслення, садівництво і городництво) були лише для бажаючих слухачів. Розклад занять був складений так, що кожен охочий міг відвідувати усі заняття.

З метою наповнення вільного часу для слухачів курсів були проведені екскурсії для огляду садових закладів Катеринославу та металургійних заводів.

Для практичних занять учителів на час курсів була утворена спеціальна група з 28 хлопчиків і 6 дівчаток, на яких відточували педагогічні навички провінційні педагоги. "Діти охоче і з інтересів відвідували заняття" [7].

Катеринославські губернські земські збори 13 грудня 1899 р. проаналізували проведені курси "для учителів і учительниць народних шкіл і признавая важное значение курсов для поднятия качественного уровня учительского персонала земских школ и улучшения постановки дела народного образования в губернии постановило устраивать такие курсы ежегодно и на

устройство в 1900 году ассигновало 3000 руб." [8]. Курси проводилися відповідно "Правил" 1875 року [9].

Ставилося завдання ознайомлення мало підготовлених вчителів з методами початкового навчання (§1 "Правил"). Програма курсів відповідно до "Правил" складалася з предметів, які викладалися у початкових народних училищах. Заняття носили практичний характер. Основний час займали уроки у "зразковій школі", яка спеціально організовувалася на час роботи курсів.

Теоретичні заняття полягали у детальному обговоренні проведених слухачами пробних уроків. Невелику частину теоретичних занять займали бесіди керівника курсів із слухачами. Читання на курсах лекцій, рефератів "Правилами" заборонялося (§24).

У 1900 р. курси у Катеринославі не відбулися, бо не змогла "управа найти подходящих руководителей, все более или менее известные и опытные руководители заранее были приглашены руководить курсами в других губерниях. Педагогические курсы могут достигать цели, если руководить ими будут достаточно способные, компетентные и опытные в этом деле, пользующиеся известностью и авторитетом в глазах учителей" [10].

У 1901 р. курси були влаштовані з російської мови, арифметики, малювання та креслення. "Руководительство по русскому языку, главное руководительство курсами принял известный педагог и писатель по вопросам народного образования В.П. Вахтеров, по арифметике известный педагог-математик

С.И. Шохор-Троцкий, по рисованию и черчению – преподаватель Кишиневской I-й классической гимназии В.А. Блинов. Наблюдателем за курсами назначен директор народных училищ Екатеринославской губернии К.Т. Калабановский" [11].

Для занять на курсах було командировано 100 вчителів земських шкіл губернії (57 чоловіків, 43 жінок), 15 вчителів міністерських шкіл. "На курсы добровольно прибыли на свой счет многие учителя и учительницы земских школ из разных уездов губернии, из городских училищ и даже из соседних губерний". Загальна кількість складала 170 слухачів [11].

Щорічні дітні курси після 1901 р. проходили у приміщенні I-го Катеринославського міського трьохкласного училища, "теснота и другие неудобства этого помещения, давали себя чувствовать в сильной степени... Других, более подходящих свободных помещений в то время в Екатеринославе не оказалось и курсы по необходимости должны были оставаться в этом помещении" [12].

Вчительські курси з початку ХХ століття завжди проводилися за "Правилами" 1875 р., зміст програм було значно поглиблено, читалися лекції з педагогіки, дидактики, методики, слухачі розробляли програми викладання різних предметів у початковій школі. Нововведенням у проведенні курсів стала організація виставок наочності, підручників, посібників.

Земські діячі стурбовано писали, що "к открытию курсов прибывали за свои средства учителя и учительницы, не попавшие в список командируемых. Они упрашивали, чтобы их допустили на курсы, но к сожалению в виду ограничения числа слушателей, ничего для них нельзя было сделать. После окончания

курсів було написано ходатайство губернському земству об отмене ограничения допущения на курсы лишь 150 человек" [14, с. 1082].

Стрімке зростання кількості народних земських училищ у селах, у тому числі німецьких колоніях губернній вимагало пришивдшення підготовки вчителів. Тому Катеринославська губернська земська управа створила постійно діючі Курси.

В цей період у Катеринославській губернії налічувалося 107 німецьких шкіл. Вчителі цих шкіл не знали і не викладали російську мову. Російськомовних вчителів не запрошували німецькі громади, якщо запрошували на роботу, то достатньо їм не платили. За рік було влаштовано 30 російськомовних вчителів для викладання в німецьких школах.

Педагогічні курси для підготовки вчителів початкових німецьких училищ у 1904-1905 рр. функціонували при Катеринославському міському 4-х класному, Хортицькому центральному училищах.

Курси діяли на підставі Правил 31 березня 1899 р. для підготовки вчителів менонітських шкіл. Приймались особи, які закінчили курс в вище зазначених училищах, навчання на курсах було дворічним [13, с. 46].

Директор вищого гірничого училища С.М. Сучков надав "помещение химического корпуса для чтения лекций, где слушатели были допущены к осмотру коллекций и других помещений училища" [5, с. 7]

На цих 2-х Курсах було 11 викладачів: Катеринославі – 7, на Хортиці- 4; законовчителів Закону Божого-2, викладачів загальноосвітніх та спеціальних дисциплін – 7, мистецтва та співу – 2.

Таблиця 2. Освітня підготовка викладачів

№	Освіта	Кількість
1	З вищою освітою	1
2	Середньою	1
3	Зі спеціальною педагогічною освітою	7
4	Зі знаннями мистецтв	1
5	Без освіти (вчитель співу)	1

Загалом слухачів 28, в Катеринославі – 12, на Хортиці – 16. [13, с. 46]

Таблиця 3. Становий та освітній склад слухачів курсів

№	Стан і освітній склад слухачів	Кількість
1	Дворяни	2
2	Міщани	7
3	селяни	19
4	освіта міського училища	12
5	центральні училища	16

Навчальний план курсів 1904 р. складався з наук природничих (фізика, хімія мінералів, геологія і ґрунтознавство), наук гуманітарних (історія російської літератури, історії, археології), наук педагогічних (педагогіка і дидактика, гігієна, перша медична допомога).

Для контролю за прослуховуванням предметів курсанти повинні були вести та подавати на перевірку конспекти.

"Общеобразовательные чтения на курсах не были организованы из-за недостатка учебного времени. Для практического ознакомления курсистов с приемами начального обучения на Катеринославских курсах организовывали ежегодно небольшую временную

школу, на Хортицких – учреждали так называемое образцовое училище"[13, с.4 7].

Курси жорстко контролювалися православною церквою. Тому " в день открытия курсов, Преосвященный Симеон, епископ Екатеринославский и таганрогский предложил преподавать несколько чтений по Божесловия для курсистов, так как многие слушатели являлись преподавателями Закона Божьего" [14, с. 6.]

По закінченню курси "давали право на преподавание и для получение учительских свидетельств, курсисты подвергались испытаниям в близлежащих городских училищах или в средних учебных заведениях" [13, с. 47]

Катеринославська губернська земська управа у своїх Звітах відзначала як позитивні, так і негативні явища у роботі курсів з підготовки вчителів. "Учительские курсы, устраиваемые в различных губернских городах, резко отличаются друг от друга как по своим учебным планам, так и по объему преподаваемого. одни из них носят специально-педагогических характер, другие отдают предпочтение общеобразовательным предметам. Характер собственно образовательных курсов не вполне был определен, так как не было готового образца, которому можно было следовать в отношении цикла занятий и объема преподаваемого материала. Общеобразовательные курсы способствовали поднятию умственного развития слушателей, побуждая в них любовь к знаниям, пополняли те сведения, которые уже имелись в арсенале у слушателя. Побуждение интереса к знанию может быть достигнуто самыми разнообразными предметами где необходимо, конечно, условие талантливого слушателя. Степень побуждения интереса и от общего развития учащегося. Хорошим показателем и доказательством является факт, что в средних школах талантливые преподаватели заинтересовывали учеников настолько, в последствии, даже в ущерб другим предметам, погружаются в изучение греческих писаний" [14, с. 4]

На початку занять багато майбутніх вчителів "обращались к организатору курсов, с вопросом о отсутствии в цикле предметов правоведения, политическая экономии и социологии" [14, с. 5].

Слухачі звертали увагу що "для народных учителей и учительниц необходимо изучение тех предметов, которые имеют ближайшее отношение к их профессии,... на первом месте стоят такие науки как психология детского возраста, педагогика и дидактика".

"Эти науки занимают срединное положение в области наук о душе человека. Начало этого цикла составляет Богословие, а конечным звеном является учение о морали и об обязанностях гражданина"- підкреслювали викладачі та керівники курсів.

"Науки о природе на курсах подразделялись на отдельные циклы: о мертвой и о живой природе. Тот и другой могли излагаться независимо друг от друга, если только слушатель обладал достаточной подготовкой по физике и химии"[14, с.5]

У 1905 р. Свідоства народних вчителів були видані 10 курсистам.

Місцеві газети "Приднепровский край", "Вестник Юга" привернули увагу "отношение газет было сочувственное и курсы признавались достигшими своей

цели". Газета "Южный край" дала позитивну характеристику занять на курсах" [14, с. 5]

За 1905-1907 рр. відбулися 3 Всеросійські З'їзди вчителів. 7-8 жовтня 1907 р. у Бахмуті відбувся 3'їзд спілки вчителів. У прийнятій постанові йшлося – "в виду крайньої необхідності удовлетворить народных учителей в самообразовании и поднятия уровня по специальным библиотекам обратит внимание на учительскую библиотеку при земстве для культурных нужд учителей" [15].

Треба було на кошти Бахмутського земства придбати нові книги, розподілити по кількох пунктах у повіті, зобов'язати земських розсильних привозити книжки вчителям. Бюро з'їзду просило вчителів підтримати це рішення зверненнями до Управи. Було вирішено знімати у Бахмуті квартиру для приїжджаючих вчителів за 25 коп. на добу. Управу просили придбати нові книжки з педагогіки та психології. Планувалося видавати Вісник для вчителів та листівки для селян [15; с. 11].

Ставилося питання створення книжкових складів-магазинів при школах: виділяти на купівлю 25-30 р., придбати народну літературу.

Бахмутський вчительський діяч Д.І. Колоно сформулював вимоги до сільського вчителя: "покажи свою комнату, чтобы я знал, кто ты и как ты работаешь. Класс темный, сырой, тесный, потолок низкий. Ты всего этого перестроить не можешь. Но ты учитель можешь вложить в содержание класса своё "я". В каждой вещи, в каждом ученике будет сквозить твоя душа, твое знание и понимание дела. Темный класс по освещению ты можешь сделать светлым по содержанию" [16; с. 22].

Вчитель повинен ходити з учнями у поле, на луки, розглядати квітки, робити гербарії. Не завадять діаг-

рами смертності, пияцтва, освіченості населення. Потрібен "чарівний ліхтар". У книжковому шафі те, що дозволено, але вчитель прочитав кожну книгу, написав анотацію та питання для читача. Стіни прикрашені виробами учнів з кольорового паперу. "Ты создал из школы храм любви, правды и науки, место мира и отдыха" [16; с. 22].

Третій етап існування вчительських курсів у Росії "самий плідний" за Л.А. Бад'єю, у підвищенні кваліфікації народних вчителів охопив період з 1910 до 1916 р. Практичні заняття у зразковій школі займали незначну частину учбового часу, проводилися показові уроки керівниками курсів для демонстрації положень практичної педагогіки.

Вчитель Степняк в "Народній газеті Бахмутського земства" ділився своїми враженнями про земські вчительські курси у Катеринославі у 1912 р.: не "було бесід і досвіду, музей навчальних посібників мізерний, лекцій по дитячій літературі, садівництву, природній історії, сільському господарству, малюванню не було... Під гуртожиток були відведені дві кімнати, в яких поміщалося по 100 осіб. Завдяки тісноті, нестачі повітря сильно позначилося на здоров'ї курсистів, багато хто пішов на приватні квартири, неважний стіл, підготовлений на мінеральному маслі вплинув на здоров'я курсистів і багато кому довелося познайомитися з губернською лікарнею" [17].

"25 рублів, асигнованих земством на наймання квартири і стіл, було далеко недостатньо", вчителі були змушені витратити гроші через затримку платні, курси відрізнялися "плутаниною з лекторами і аудиторіями" [17].

Таким чином, не завжди накопичений попередній досвід роботи курсів призводив до поліпшення їх діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Грачев С.В. Образование нерусских народов Российской империи в геополитическом аспекте / С.В. Грачев // Педагогика, – 2002. – №7. – С.72-80.
- [2] Березовська Л. Шкільна реформа 60-х років XIX ст.: причини, хід і напрями /Л. Березовська // Шлях освіти, – 2004. – №4. – С. 38-42.
- [3] Паначин Ф.Г. Педагогическое образование в России: Историко-педагогические очерк / Ф.Г. Паначин // – М.: Педагогика, –1979. – 216 с.
- [4] Каптеров Н. История русской педагогики. – Гл. XVII. Народная школа, земство и правительство/ Н. Каптеров // Педагогика, – 1995. – №3. – С 82-89.
- [5] Отчет о состоянии народных училищ Екатеринославской губернии за 1908 год. – Екатеринослав: тип. Губернского земства, – 1909.
- [6] Бад'я Л.А. Літні земські педагогічні курси для вчителів народної школи в Україні у другій половині XIX – на початку XX століття / Л.А. Бад'я // Рідна школа, – 2007. – №3. – С.71-73; Л.А. Бад'я. Хронологія проведення земствами України літніх вчительських курсів (друга половина XIX – початок XX ст.) / Л.А. Бад'я // Историко-педагогичний альманах (збірка наукових праць) : Збірник праць / – Умань, – 2008. – 200 с.
- [7] Веселовский Б.Б. История земства / Б.Б. Веселовский // – Т. 4. – СПб, – 1911. – 696 с.
- [8] Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1899 г. Часть вторая. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, – 1900 г.
- [9] Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1900 г. Часть вторая. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, – 1901 г.
- [10] Правила о кратковременных педагогических курсах для учителей и учительниц начальных классов народных училищ // Правительственный вестник, 5 августа 1875, – (№180)
- [11] Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1901 г. Часть вторая. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, – 1903 г.
- [12] Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1902 г. Часть вторая. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, – 1903 г.
- [13] Отчет о состоянии народных училищ Екатеринославской губернии. – Екатеринослав: тип. Губернского земства, – 1906
- [14] Вестник Екатеринославского земства. – №№36,37, – 1904
- [15] Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1904 г. по народному образованию. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, – 1905 ; Отчет Екатеринославской губернской земской управы за 1906 г. по народному образованию. – Екатеринослав : Тип. Губернского земства, – 1907
- [16] Колоно Д.И. Голос народного учителя / Д.И. Колоно // Бахмутский уездный учительский Союз. – СПб, –1907, – 42 с.
- [17] Народная газета Бахмутского земства. – Бахмут, – №26, – 1912

REFERENCES

- [1] Grachev, S.V. Education of non-Russian peoples of the Russian empire in geopolitical aspect / S.V. Grachev // Pedagogy. – 2002. – №7. – P. 72-80.
- [2] Berezov'ska, L. School reform of 60s of XIX century. : causes, course and direction / L. Berezov'ska // Way of education, – 2004. – №4. – P. 38-42.
- [3] Panachin, F.G. Pedagogical Education in Russia: Historical and pedagogical essay / F.G. Panachin // – M.: Pedagogy. – 1979. – 216 p.
- [4] Kapterev, N. The history of Russian pedagogy. – Chapter XVII. Folk School, the district council and the government / N. Kapterov // Pedagogy. – 1995. – №3. – P. 82-89.
- [5] Report on the state of public schools Ekaterinoslav province for 1908. – Ekaterinoslav: typography of Governorate zemstvo, – 1909
- [6] Bad'ya, L.A. Summer rural educational courses for public school teachers in Ukraine in the second half of the nineteenth – early twentieth century / L.A. Bad'ya // Rіdna shkola, – 2007. – №3. – P. 71-73; Bad'ya L.A. Timeline holding of summer teacher courses by zemstvos in Ukraine (second half of XIX – XX centuries) / L.A. Bad'ya // Historical and pedagogical anthology (collection of scientific papers): Collection of works / – Uman', – 2008. – 200 p.
- [7] Veselovskiy, B.B. History of zemstvo / B.B. Veselovskiy // – Vol. 4. – SPb, – 1911. – 696 p.
- [8] Report of Ekaterinoslav provincial district council for 1899. Part Two. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1900.
- [9] Report of Ekaterinoslav provincial district council for 1900. Part Two. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1901.
- [10] Regulations on short-term educational courses for teachers and primary school teachers of public schools // Official Gazette, August 5, 1875, – (№180)
- [11] Report of Ekaterinoslav provincial district council for 1901. Part Two. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1903.
- [12] Report of Ekaterinoslav provincial district council for 1902. Part Two. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1903.
- [13] Report on the state of public schools in Ekaterinoslav Governorate. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1906.
- [14] Bulletin of Ekaterinoslav zemstvo. – №№36,37, – 1904
- [15] Report of Ekaterinoslav provincial district council of 1904 on Public Education. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1905 ; Report of Ekaterinoslav provincial district council of 1906 on Public Education. – Ekaterinoslav: Typography of Governorate zemstvo, – 1907
- [16] Koleno, D.I. The voice of the people's teachers / D.I. Koleno // Bakhmut County Teachers' Union. – SPB, – 1907, – 42 p.
- [17] People's Newspaper на Bakhmut zemstvo. – Bakhmut, – №26, – 1912

Primary school teachers' of Yekaterinoslavskaya Guberniya unknown pages during their professional training at the beginning of the twentieth century

D.V. Efimov, S.I. Tatarinov

Abstract. For the first authors of the article reveal the way and methods how teachers organized summer courses in Yekaterinoslavskaya Guberniya. Role of the famous educationalists such as V.P. Vakhterov, S.I. Shokhor-Trotsky as well as the role of Zemstvo in organizing courses are presented in the article. Two-year courses were created in order to prepare teachers of German Menonite schools by Zemstvo Yekaterinoslav in 1894. These courses included classes of painting, drawing and modeling for workers crafts.

Keywords: courses, Zemstvo council, teacher, financing, lectures